

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Державний заклад
«ПІВДЕННОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ
ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ імені К. Д. УШИНСЬКОГО»

КУМΠΑН МАРИНА БОРИСІВНА

УДК 371.3+811.111+81'373+782

**ФОРМУВАННЯ АНГЛОМОВНОЇ ЛЕКСИЧНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ
В УЧНІВ СТАРШИХ КЛАСІВ ГІМНАЗІЙ
У ТЕАТРАЛІЗОВАНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ**

13.00.02 – теорія та методика навчання
(германські мови)

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Одеса – 2015

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Державному закладі «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», Міністерство освіти і науки України.

Науковий керівник – кандидат педагогічних наук, доцент
Боднар Світлана Вікторівна,
Одеський інститут фінансів
Українського державного університету
фінансів та міжнародної торгівлі,
професор кафедри соціально-гуманітарних дисциплін.

Офіційні опоненти – доктор педагогічних наук, доцент
Микитенко Наталія Олександрівна,
Львівський національний університет
імені Івана Франка,
професор кафедри іноземних мов для
природничих факультетів;

кандидат педагогічних наук, доцент
Балабуха Катерина Володимирівна
Національний університет
«Одеська юридична академія»,
доцент кафедри іноземних мов.

Захист відбудеться «1» липня 2015 р. о 10 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 41.053.04 Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» за адресою: 65029, м. Одеса, вул. Старопортофранківська, 26.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» за адресою: 65020, м. Одеса, вул. Старопортофранківська, 36.

Автореферат розіслано «29» травня 2015 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

І. О. Татарина

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність дослідження зумовлена пріоритетними напрямками, визначеними у державних документах (Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012-2021 роки, закон України “Про загальну середню освіту”, Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти, Концепція профільного навчання у старшій школі) щодо підвищення теоретичного й методичного рівня навчання іноземної мови в середній школі. У чинній Програмі з іноземних мов (ІМ) для середніх навчальних закладів (2004) зазначається, що рівень володіння ІМ на момент закінчення школи має бути В1+ згідно з Загальноєвропейськими Рекомендаціями з мовної освіти, щоб забезпечити рівень безперешкодної іншомовної комунікації з представниками інших країн: отримання вищої освіти за кордоном, стажування в іноземних навчальних закладах, участь у міжнародних спільних проектах. Однак процес іншомовної мовленнєвої діяльності значно ускладнюється через недостатній словниковий запас випускників шкіл. Звідси випливає, що хоча проблема навчання іншомовної лексики посідає вагомe місце в методичних дослідженнях, вона ще не може вважатися повністю вирішеною. І це підштовхує нас до пошуку нових шляхів навчання учнів старших класів англomовної лексики, зокрема із застосуванням театралізованої діяльності.

Сьогодні проблема навчання іншомовної лексики в процесі різних видів мовленнєвої діяльності представлена в роботах українських і зарубіжних вчених. Так, розроблено концептуальні положення моделювання змісту навчання іншомовної лексики (Н. Гез, М. Ляховицький, Р. Мартинова, С. Ніколаєва); обґрунтовано правомірність розширення словникового запасу в процесах: говоріння (П. Гурвич, В. Коростельов, Ю. Кудряшов, З. Кузьменко, Ю. Пассов, Л. Скалкін, А. Стеценко, Н. Форкун, О. Якушина та ін.); читання (Н. Баранов, І. Берман, М. Вайсбурд, Н. Микитенко, Н. Полякова, С. Рахман, Г. Рогова, Г. Харлов, С. Фоломкіна та ін.), аудіювання (М. Базін, О. Бігич, Р. Вікович, О. Домбровський, Н. Єлухіна, С. Логвіна та ін.) та письма (С. Кожушко, Н. Складенко, О. Тарнопольський).

Висвітлено психологічні особливості сприймання, осмислення й запам'ятовування іншомовних лексичних одиниць у домовленнєвій (В. Зінченко, З. Фройд) і мовленнєвій (І. Зимня, О. Леонтєв, О. Смирнов, О. Соколов) діяльності. Простежено залежність якості засвоєння іншомовної лексики від способу запам'ятовування: інтуїтивне (В. Артемов, Б. Беляєв, І. Зимня) та усвідомлене (В. Давидов, М. Жинкін, В. Зінченко, С. Рубінштейн).

Водночас театральномовленнєва ігрова діяльність виступала об'єктом дослідження у межах класної (Г. Китайгородська, К. Лівінгстоун, М. Майорова, Р. Мільруд, І. Шехтер та ін.) і позакласної (А. Конишева, Ю. Кузьменкова, А. Кузьменков, О. Рацюк, В. Сілівон, А. Утехіна, А. Duff, К. Johnstone, Ch. Wessels) роботи з іноземної мови. Зокрема, театральномовленнєва ігрова діяльність впроваджувалася під час навчання іншомовного говоріння різновікових груп учасників навчального процесу: дошкільного віку (С. Боднар, О. Бойко, Н. Малкіна, Г. Матюха, Г. Ткачук, С. Соколовська,

Т. Шкваріна, J. Dougill, C. Granger, S. Phillips), молодшого та середнього шкільного віку (О. Бігич, Н. Іванова, О. Коломінова, І. Миркович, О. Михальова, Л. Серих, S. Holden, L. Myrella, J. McRae), студентів мовних (О. Дацьків, Л. Мачнева, М. Паустовська, Е. Рейллі), немовних (О. Біконя) і гуманітарних (О. Романюк) спеціальностей.

Однак, незважаючи на широку базу досліджень у теорії і практиці навчання іноземних мов засобом театралізації, всі дослідження були присвячені навчанню емоційного продукування вивчених фрагментів творів, а увага акцентувалася на змісті творів, що драматизувалися. Переважно використовувалося механічне заучування ролі, а питання щодо розвитку вмінь самостійного мовотворення і використання театралізації як засобу засвоєння, осмислення, запам'ятовування та вільного оперування іншомовними лексичними одиницями у практичній діяльності, обумовленої різними життєвими обставинами, не були предметом дослідження, що знизило рівень доступності, вмотивованості і ефективності оволодіння іншомовними лексичними одиницями як лінгвістичними складовими іншомовного мовлення. Крім того, не всі учні були активно задіяні в процесі театралізації, і відповідно не мали стимулу для систематичного повторення лексичного матеріалу.

Недостатня увага до вищезначених методичних факторів не сприяє вирішенню протиріччя між бажанням учнів старших класів спілкуватися зі своїми зарубіжними однолітками на актуальні для них теми та можливістю це робити через недостатній словниковий запас, що існує в арсеналі їх активного словника. Спроба запропонувати один із можливих варіантів вирішення цього протиріччя зумовили вибір теми дослідження: **«Формування англомовної лексичної компетенції в учнів старших класів гімназій у театралізованій діяльності»**.

Зв'язок роботи з науковими планами, програмами, темами. Дисертаційне дослідження виконано в межах наукової теми кафедри західних і східних мов та методики їх навчання «Теорія і практика інтегрованого навчання іноземних мов у середніх та вищих навчальних закладах» (державний реєстраційний номер 0109U000201), що входить до тематичного плану науково-дослідних робіт Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського». Тему дисертації затверджено вченою радою Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського (протокол № 10 від 30.06.2011 р.) й узгоджено в Міжвідомчій Раді з координації наукових досліджень у галузі педагогіки і психології при НАПН України (протокол № 8 від 25.10.2011 р.).

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати, розробити та експериментально перевірити методику формування англомовної лексичної компетенції в учнів старших класів гімназій у театралізованій діяльності.

Завдання дослідження:

1. Визначити сутність поняття «англомовна лексична компетенція учнів старших класів» з урахуванням її формування у театралізованій діяльності; уточнити зміст поняття «іншомовна театралізована діяльність учнів».

2. Проаналізувати методи навчання іншомовної лексики в педагогічній теорії та практиці, виявити їх практичну значущість і резервні можливості.

3. Виявити психологічні особливості формування англomовної лексичної компетенції в учнів старших класів у театралізованій діяльності.

4. Обґрунтувати і розробити лінгводидактичну модель формування англomовної лексичної компетенції в учнів старших класів гімназій у театралізованій діяльності і відповідну систему вправ для її реалізації.

5. Експериментально перевірити ефективність розробленої методики за визначеними критеріями та укласти відповідні методичні рекомендації.

Об'єкт дослідження – процес іншомовної підготовки учнів старших класів гімназій у театралізованій діяльності.

Предмет дослідження – методика формування англomовної лексичної компетенції в учнів старших класів гімназій у театралізованій діяльності.

Гіпотеза дослідження ґрунтується на припущенні того, що формування англomовної лексичної компетенції в учнів старших класів гімназій відбуватиметься успішно, якщо: джерелом відбору лексичних одиниць слугуватимуть аутентичні англomовні п'єси, зміст яких співвідноситься зі змістом запрограмованої тематики мовленнєвої діяльності; активізація лексичного матеріалу здійснюватиметься зі всіма учнями і охоплюватиме три етапи: на першому, когнітивно-збагачувальному, етапі активізація лексичних одиниць проходитиме під час уроку в процесі підготовки до театралізованої діяльності; на другому, тренувально-творчому, етапі – в урочній та позаурочній час в процесі театралізованої діяльності та обговорення змісту інсценівок, фрагментів п'єс, міні-вистав, що сприймаються; на третьому, творчо-імпровізаторському, етапі – в урочній та позаурочній час в процесі постановки п'єси і драматизації будь-яких інших сюжетів на вільну тему та їх обговорення.

Методи дослідження. З метою визначення понятійно-категоріального апарату, здійснення аналізу методів навчання іншомовної лексики, виявлення їх резервних можливостей як основи для розробки власної методики, а також для визначення психологічних особливостей формування англomовної лексичної компетенції в учнів старших класів гімназій у театралізованій діяльності використано метод аналізу, узагальнення і систематизації психолого-педагогічних, лінгвістичних та методичних досліджень, нормативних документів. Для вивчення й узагальнення практичного досвіду навчання англomовної лексики учнями старших класів гімназій використано метод анкетування. Для обґрунтування дидактично раціональної методики формування англomовної лексичної компетенції в учнів старших класів гімназій у театралізованій діяльності застосовано метод педагогічного моделювання. Для розробки системи вправ з формування англomовної лексичної компетенції в учнів старших класів гімназій у театралізованій діяльності використано метод систематизації і класифікації мовного і мовленнєвого матеріалу, а також метод логіко-дидактичного зв'язку

педагогічних дій. Для перевірки ефективності розробленої методики за встановленими критеріями та рівнями їх оцінювання проведено педагогічний експеримент. Для перевірки достовірності результатів експериментального навчання, їх кількісної та якісної характеристики застосовано методи статистичної обробки інформації.

Базою дослідження виступили: Одеська приватна спеціалізована школа I-III ступенів «Гармонія» з поглибленим вивченням іноземних мов та інформаційних технологій, Одеський навчально-виховний комплекс «Надія» I-III ступенів з поглибленим вивченням іноземних мов, Херсонський академічний лицей імені О. В. Мішукова при Херсонському державному університеті Херсонської міської ради. Загальна кількість учасників експерименту склала 240 учнів, в основному експерименті взяли участь 150 учнів 10-11 класів означених шкіл.

Наукова новизна одержаних результатів. Уперше науково обґрунтовано та розроблено експериментальну методику формування англомовної лексичної компетенції в учнів старших класів гімназій у театралізованій діяльності. Схарактеризовано поняття «англомовна лексична компетенція учнів старших класів» з урахуванням її формування у театралізованій діяльності. Визначено резервні можливості наявних методів навчання іншомовної лексики у процесі їх аналізу. Виявлено психологічні особливості формування англомовної лексичної компетенції учнів старших класів у театралізованій діяльності. Розроблено лінгводидактичну модель формування англомовної лексичної компетенції в учнів старших класів гімназій у театралізованій діяльності, що обіймає три етапи: когнітивно-збагачувальний, тренувально-творчий, творчо-імпровізаторський. Визначено критерії (когнітивний, смисловий, мовно-комунікативний) та показники оцінювання англомовної лексичної компетенції в учнів старших класів гімназій; схарактеризовано рівні (високий, достатній, задовільний, низький) сформованості англомовної лексичної компетенції в учнів старших класів. Уточнено сутність поняття «іншомовна театралізована діяльність учнів». Подальшого розвитку набула теорія і практика навчання учнів старших класів профільних шкіл лексики англійської мови.

Практичне значення одержаних результатів: розроблено систему вправ з формування англомовної лексичної компетенції учнів старших класів гімназій та методичні рекомендації щодо їх реалізації; навчальний посібник «Театралізована діяльність як засіб навчання лексики англійської мови»; укладено англо-український словник-мінімум театральної термінології для учнів старших класів гімназій; відібрано та упорядковано англомовний текстовий матеріал для театралізованої діяльності.

Матеріали дисертації можуть бути використані у процесі навчання англійської мови учнів старших класів гімназій, при розробці робочих програм і навчальних посібників для учнів старшої школи і у системі післядипломної педагогічної освіти для підвищення кваліфікації учителів іноземних мов.

Результати дисертаційного дослідження впроваджено в навчальний процес Херсонського академічного лицю імені О. В. Мішукова при Херсонському державному університеті Херсонської міської ради (акт про

впровадження № 10-04/253 від 15.05.14 р.), Одеського навчально-виховного комплексу «Надія» I-III ступенів (акт про впровадження № 35 від 18.02.14 р.), Одеської приватної спеціалізованої школи I-III ступенів «Гармонія» з поглибленим вивченням іноземних мов та інформаційних технологій (акт про впровадження № 2 від 28.10.14 р.), СЗОШ № 65 м. Одеса (акт про впровадження № 43 від 13.01.13 р.), СЗОШ I-III ступенів с. Болгарка (акт про впровадження № 44 від 19.03.14 р.), Одеського обласного інституту удосконалення вчителів (акт про впровадження № 18 від 15.01.14 р.), Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького» (акт про впровадження № 33/03 від 14.01.14 р.).

Достовірність результатів дослідження забезпечено методологічним і теоретичним обґрунтуванням його вихідних положень, використанням системи методів дослідження, адекватних об'єкту, предмету, меті й завданням, експериментальною перевіркою розробленої методики, якісним і кількісним аналізом експериментальних даних із застосуванням методів математичної статистики.

Апробація результатів дослідження. Результати дисертаційного дослідження обговорювалися на міжнародних: «Лингвистическая теория и практика: историческое наследие, актуальные проблемы и перспективы развития» (Одеса, 2011 р.), «Вища освіта в сучасному суспільстві: шляхи оновлення та засоби реформування» (Одеса, 2011 р.), «Modern tendencies in pedagogical education and science of Ukraine and Israel: the way to integration» (Аріель, Ізраїль, 2012 р.), «Миссия учителя в современном мире» (Одеса, 2012 р.), «Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору» (Київ, 2012 р.), «Мир языков: ракурс и перспектива» (Мінськ, Білорусія, 2013 р.), «Актуальні питання педагогіки та психології: наукові дискусії» (Львів, 2013 р.), «Актуальные проблемы фундаментализации образования» (Чебоксари, Росія, 2014 р.) та всеукраїнських: «Комунікативно-когнітивний підхід до викладання філологічних та психолого-педагогічних дисциплін» (Євпаторія, 2012 р., 2013 р.), «Придніпровські соціально-гуманітарні читання» (Кривий Ріг, 2012 р.), «Сучасні соціально-гуманітарні дискурси» (Дніпропетровськ, 2012 р.), «Досягнення соціально-гуманітарних наук в сучасній Україні» (Сімферополь, 2013 р.) науково-практичних конференціях.

Публікації. Результати та основні положення дослідження викладено в 21 публікації автора, з них 6 – у фахових наукових виданнях України, 2 – у зарубіжних наукових виданнях, 3 – у наукових збірниках, 9 – апробаційного характеру, 1 – у виданні, яке дотичне розкриває зміст дисертаційного дослідження (у співавторстві).

Особистий внесок здобувача в роботі у співавторстві полягає в розробці змісту вправ з формування англомовної лексичної компетенції учнів старших класів гімназій та методичних рекомендацій до них; упорядковані англомовного текстового матеріалу для театралізованої діяльності [21].

Структура дисертації. Дисертаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Загальний зміст дисертації становить 336 сторінок, основний текст дисертації викладено на

213 сторінках. Роботу ілюстровано 1 рисунком, 11 таблицями, що обіймають 5 самостійних сторінок основного тексту. Список використаних джерел містить 354 найменування (з них 45 англійською і німецькою мовами) і займає 32 сторінки. Додатки викладено на 91 сторінці.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми, визначено об'єкт, предмет, мету, завдання, гіпотезу, методи дослідження, розкрито наукову новизну і практичну значущість одержаних результатів, подано відомості щодо апробації й упровадження основних положень дисертації.

У першому розділі **«Теоретичні засади формування англомовної лексичної компетенції в учнів старших класів у театралізованій діяльності»** визначено поняття «англомовна лексична компетенція учнів старших класів» з урахуванням її формування у театралізованій діяльності; проаналізовано методи формування англомовної лексичної компетенції в педагогічній теорії і практиці, виявлено їх практичну значущість і резервні можливості; виявлено психологічні особливості формування англомовної лексичної компетенції в учнів старших класів у театралізованій діяльності.

На підставі проведеного аналізу наукового фонду щодо сутності поняття «лексична компетенція» (Т. Балихіна, І. Брізе, І. Зуєва, І. Комков, К. Левковська, С. Ніколаєва, О. Сиземіна, О. Шапов, А. Щукін, D. Beglar, P. Bogaards, A. Hunt, B. Laufer), надаємо визначення поняттю «англомовна лексична компетенція учнів старших класів» з урахуванням її формування у театралізованій діяльності, яке означає: 1) знання програмної, театральної та драматургійної лексики (програмна лексика базується на тематиці, що вивчається; театральна лексика включає театральну термінологію / термінологічні словосполучення / фразеологізми, реалії професійної театральної сфери, поняття, що позначають предмети театрального побуту, емоційний настрій публіки; драматургійна лексика являє собою лексику властиву дійовим особам, лексику в ремарках, прологах та епілогах (книжково-літературну, емоційно-забарвлену), крилаті вирази); 2) навички її вживання в словосполученнях і реченнях загального, театрального та драматургійного змісту; 3) вміння її використання в умовно-мовленнєвій та мовленнєвій діяльності в процесі: розігрування загальномовленнєвих та сюжетно-драматургійних ситуацій; театралізації автентичних англомовних п'єс та їх обговорення; драматизації власних міні-вистав на основі наявних життєвих проблем.

Аналіз методів формування англомовної лексичної компетенції в педагогічній теорії і практиці показав зростаючий методичний потенціал щодо вирішення цієї актуальної проблеми і засвідчив їх достатню розробленість та ефективність у багатьох аспектах, а саме: обґрунтованість концептуальних положень моделювання змісту навчання іншомовної лексики; визначення різних способів семантизації лексики; доведеність необхідності застосування способу розширеного тлумачення понять; раціональність у використанні віртуального навчального середовища, інтерактивних методів навчання, навчальних стратегій.

Резервні можливості наявних методів полягають у виявленні можливостей їх застосування для формування англомовної лексичної компетенції учнів старших класів. Встановлено, що такими можливостями є: впровадження театралізованої діяльності в процес навчання, створення алгоритму використання автентичних драматичних творів як джерела збагачення словникового запасу учнів старших класів; приділення уваги емоційному пред'явленню матеріалу з урахуванням невербальних засобів комунікації для спрощення процесу запам'ятовування; використання прийомів рольової драматизації взаємодії учнів на основі загальномовленнєвих та сюжетно-драматургічних ситуацій, а потім – на основі непередбачено виникаючих життєво-обумовлених обставин.

За результатами досліджень психологів (Б. Беляєв, П. Гальперін, М. Жинкін, І. Зимня, В. Зінченко, О. Леонт'єв, О. Лурія, С. Рубінштейн, О. Смирнов, О. Соколов) виявлено психологічні особливості формування англомовної лексичної компетенції в учнів старших класів у театралізованій діяльності. Так, особливостями сприймання лексичного матеріалу в процесі підготовки до театралізованої діяльності були: урахування слухового, зорового, моторно-рухового і мовленнєво-рухового аналізаторів; активізація емоційного сприйняття матеріалу, яка посилюється за рахунок емоційно-забарвлених виразів. Особливостями осмислення іншомовного лексичного матеріалу на цьому етапі були: зіставлення нових лексичних одиниць (ЛО) з вивченими раніше, а також з невербальними діями, що демонструють значення цих слів; аналіз, синтез, узагальнення вивченої лексичної інформації; встановлення асоціативних зв'язків між ключовими словами і поняттями; розуміння правил сполучуваності ЛО; порівняння іншомовних сталих виразів з аналогічними зворотами в рідній мові; розуміння способів утворення ЛО різними шляхами. Запам'ятовування іншомовного лексичного матеріалу проходило під час театралізованої діяльності у зв'язку з необхідністю знання всіх ролей напам'ять з урахуванням взаємозаміни учнів. Це відбувалося у процесі мимовільного та довільного запам'ятовування. Довільне запам'ятовування проходило під час вивчення ролей, а мимовільне – в процесі самої театралізованої діяльності, коли ЛО, що вивчалися, вживалися в готових стійких зворотах, які вивчалися напам'ять. Взаємозв'язок мимовільного та довільного запам'ятовування мав місце під час репетицій. Як у першому, так і у другому випадках психологічні дії сприяли переходу інформації з оперативної у довготривалу пам'ять тих, хто навчається. Застосування на практиці передбачало вільне використання нових ЛО, фразеологізмів, крилатих виразів у нових комунікативних ситуаціях з метою емоційного забарвлення мовлення і розширення мовленнєвих можливостей учнів старших класів для вирішення практично-значущих проблем.

У другому розділі **«Методика формування англомовної лексичної компетенції в учнів старших класів гімназій у театралізованій діяльності»** висвітлено змістовий аспект формування англомовної лексичної компетенції в учнів старших класів гімназій у театралізованій діяльності, обґрунтовано і розроблено лінгводидактичну модель формування англомовної лексичної компетенції в учнів старших класів у театралізованій діяльності і відповідну систему вправ.

Виходячи з дидактичної логіки організації процесу навчання іншомовної лексики та психологічних особливостей формування англomовної лексичної компетенції в учнів старших класів обґрунтовано та розроблено відповідну лінгводидактичну модель, що обіймала три етапи: когнітивно-збагачувальний, тренувально-творчий, творчо-імпровізаторський.

Перша мета когнітивно-збагачувального етапу була: ввести нові ЛО; ознайомити учнів з їх функціями, значеннями, формальними ознаками. Елементами предмету навчання виступили нові ЛО з тем шкільної програми з англійської мови для старших класів, театральні та драматургічні ЛО. Компонентами змісту навчання були лексичні знання, які набувалися шляхом графічного подання лексики й семантизації з опорою на рідну мову, усного багаторазового повтору й запису кожної лексеми, написання диктантів, добору синонімів та антонімів, утворення похідних слів, виконання мовних дій з формування нових ЛО за аналогією, мовних ігор. Якість засвоєння лексики перевірялася за допомогою прямого й зворотного перекладу введених зразків ЛО та лексичних тестів.

Друга мета когнітивно-збагачувального етапу полягала у навчанні учнів використовувати вивчені ЛО у словосполученнях, реченнях. Елементи предмету навчання були ідентичні вищезазначеним, однак вивчалися у поєднанні з раніше засвоєними ЛО на рівні словосполучень та речень. Компонентами змісту навчання були рецептивно-репродуктивні лексичні навички, що формувалися засобом складання словосполучень та речень з раніше засвоєними ЛО, знаходження й виправлення помилок у сполучуваності слів; комбінування якомога більше словосполучень із поданих слів, пояснення нових ЛО англійською мовою. Сформованість таких навичок перевірялася шляхом виконання прямого і зворотного перекладу словосполучень і речень з рідної мови на ту, що вивчається; створення тематичної ментальної мапи.

Третя мета когнітивно-збагачувального етапу полягала в навчанні учнів оперувати ЛО на рівні понадфразових єдностей і зв'язних речень. Елементи предмету навчання були ідентичні вищезазначеним, однак вивчалися у поєднанні з раніше засвоєними ЛО на рівні навчальних мікротекстів. Компонентами змісту навчання були лінгвістичні вміння, які розвивалися шляхом сприймання, осмислення й переказу навчальних мікротекстів, що містять нові ЛО. Якість становлення названих умінь перевірялася шляхом складання власних речень / мікротекстів з поданих слів.

Зазначимо, що на першому етапі крім традиційних методів навчання, впроваджувалися театралізовані методи, а саме: мовні ігри з елементами імпровізації. Для тренування правильної вимови нових слів або фраз та їх кращого запам'ятовування також передбачалась робота зі скоромовками, віршами, сонетами, які містили ЛО, що вивчалися, а саме: їх ритмічне проговорювання та виразне декламування.

Перша мета тренувально-творчого етапу полягала в навчанні учнів розуміти почуте і продукувати власні висловлювання з опорами на ключові слова, малюнки, питання, текст. Елементами предмету навчання були аудіотексти. Компонентами змісту навчання були: передмовленнєві уміння в

аудіюванні, які розвивалися шляхом прослуховування окремих фраз із літературних творів, їх розуміння і промовляння з різними емоціями; прослуховування фрагмента радіоп'єси, виявлення незнайомих слів, їх контекстного розуміння, повторного прослуховування і драматизації з опорою на деталізуючі запитання / ключові вирази / зображення частин сюжету; надання характеристики героям п'єси з використанням вивчених ЛО. Якість становлення названих умінь перевірялася шляхом проведення тестів на розуміння слів / змісту аудіо тексту та драматизації почутого.

Друга мета тренувально-творчого етапу полягала в навчанні учнів розуміти прочитане і продукувати власні висловлювання з опорами на ключові слова, малюнки, питання, текст. Елементами предмету навчання були англомовні художні тексти з вивченими ЛО. Компонентами змісту навчання були передмовленнєві вміння в читанні, які розвивалися шляхом читання історії за ролями; визначення ключових слів в тексті; створення з ними власної історії / власного початку / закінчення; зміни сюжету історії, що прочитали; емоційного переказу. Якість становлення аналізованих умінь перевірялася тестами на розуміння слів / словосполучень / змісту тексту та драматизацією прочитаного.

Третя мета тренувально-творчого етапу полягала в навчанні учнів продукувати власні висловлювання з опорами. Елементами предмету навчання були англомовні художні тексти з вивченими ЛО. Компонентами змісту навчання були передмовленнєві вміння в говорінні, які розвивалися шляхом програвання завчених діалогів з відозмінами вихідної ситуації, віртуальних діалогів з героями твору, рольових ігор із заданою мовленнєвою ситуацією; драматизації ситуацій, що тематично розширюються; перетворення монологу в діалог та його драматизацією; проведенням міні-вистав. Якість становлення аналізованих умінь перевірялася складанням діалогу з означеними ЛО та його драматизацією.

На другому етапі навчання впроваджувалися такі театралізовані методи: перевтілення (симуляції, скетчі, інсценівки); художнє виконання (декламація віршів, сонетів); сюжетна організація (драматизація фрагментів художніх творів, проведення міні-вистав); використання ігрових завдань.

Перша мета творчо-імпровізаторського етапу була навчити учнів продукувати власні тексти англійською мовою без опор на основі мовленнєвих ситуацій із художніх творів. Елементами предмету навчання були: автентичні англомовні п'єси, скрипти текстів для театральних вистав. Компонентами змісту навчання були мовленнєві вміння, які розвивалися шляхом висловлювання думки від імені інших людей, складання розповіді від імені головного героя, представлення спогадів героя твору про події минулого. Щодо театралізованих методів навчання, використовувалися такі: драматизація прочитаних сюжетів, виконання «сценаріїв», мініатюр на певну тему, розігрування п'єс / вистав. Якість становлення аналізованих умінь перевірялася шляхом драматизації фрагменту тексту та її обговорення.

Друга мета творчо-імпровізаторського етапу полягала в навчанні учнів продукувати власні тексти з вивченими ЛО з метою виконання іншої

англомовної мовленнєвої діяльності. Елементами предмету навчання були власно створені міні-п'єси з вивченим лексичним матеріалом. Компонентами змісту навчання були інтегровані вміння, які розвивалися шляхом продукування власних зразків мовлення з вивченими ЛО в нових побутових ситуаціях, вирішення мовленнєвих задач, пов'язаних з непередбачено виникаючими життєво-обумовленими обставинами, складання та розігрування власних міні-п'єс з вивченими ЛО та їх обговорення. Щодо театралізованих методів навчання, використовувалася вільна імпровізація під час особистих мовленнєвих контактів, мініатюри на вільну тему, драматизація власних міні- п'єс. Контроль результатів навчання на цьому етапі передбачав спонтанне продукування монологу / діалогу з вивченими ЛО за вільною темою.

Досягненню цілей кожного з етапів навчання сприяло виконання відповідних груп вправ: 1) мовно-тренувальних з елементами театралізації: презентаційних, впізнавальних, підстановчих, комбінаційних, конструктивних, асоціативних; 2) мовленнєво-тренувальних із частковою театралізацією, які підрозділялися на вправи з формування: рецептивних лексичних вмінь у читанні; рецептивних лексичних вмінь в аудіюванні; репродуктивних лексичних вмінь у говорінні; 3) комунікативно-творчих із повною театралізацією, які підрозділялися на вправи з розвитку: продуктивних лексичних умінь; інтегрованих вмінь. Проілюструємо приклади вправ першої групи.

Вправа 1: презентаційна, некомунікативна, рецептивно-репродуктивна. Мета - ознайомлення з новим лексичним матеріалом. Інструкція: ознайомтеся з новою групою слів з теми «My family and friends», запишіть їх у словник за категоріями. Розташуйте слова з категорії «Family values» у порядку зростання їх важливості для вас: caring, sharing responsibilities, sympathy, avoiding conflicts, privacy, dignity, trust, protection, respect, faith, common interests, loyalty. Промовте ці слова з наростанням емоційності в голосі, щоб кожне наступне слово звучало більш вагомо і переконливо, ніж попереднє.

Вправа 2: конструктивна, некомунікативна, рецептивно-репродуктивна. Мета - формування лексичних навичок. Інструкція: (вчитель на дошці пише прислів'я з теми уроку, наприклад, тема «Leisure time» – прислів'я «There is no friend so faithful as a good book») 1) промовте прислів'я з різними емоціями (радісно, гордо, переконливо); 2) скоротите прислів'я, вилучите з нього означення; 3) розширте прислів'я за допомогою уточнюючих слів (прикметників, прислівників, однорідних членів речення); 4) зробіть з прислів'я газетний заголовок (Is a book a faithful friend for you today?), рекламний лозунг (It's never too late to read a good book), міні-вірш (You can't know the man by the looks, but understand him by his books). Виразно промовте.

Наведемо приклади другої групи вправ.

Вправа 1: умовно-комунікативна, рецептивно-репродуктивна. Мета - формування репродуктивних лексичних навичок у говорінні. Інструкція: Складіть свій діалог за темою «My family and friends» (не менш як 10 фраз), щоб він закінчувався певною фразою (фраза надається), наприклад, «I love both my family and my friends. But I think family relations are much stronger than those among friends». Вигадайте місце дії та героїв. Використовуйте ЛО з теми,

що вивчається. Передайте діалог у заданому емоційному ключі (радісно / впевнено / з повагою до співрозмовника).

Вправа 2: умовно-комунікативна, рецептивно-репродуктивна. Мета - формування лексичних вмінь у читанні. Інструкція: прочитайте фрагмент художнього тексту (fragment from «Harry Potter» by J. Rowling) та знайдіть речення, значення яких: а) характеризує Гаррі та його емоційний стан; б) відображає конкретні приклади проявів співчуття до інших людей. Перекажіть текст, базуючись на виокремлених реченнях як опорах. Перетворить оповідний текст на міні-п'єсу. Драматизуйте її.

Вправа 3: умовно-комунікативна, рецептивно-репродуктивна. Мета - формування лексичних вмінь в аудіюванні. Інструкція: прослухайте фрази, які диктор промовляє нейтрально. Повторіть за диктором; промовте ці фрази з різними емоціями. Наприклад, фразу «The plane is going to fly away at 5 o'clock» пропонується промовити таким чином: зрадіти, сказати з іронією, з розчаруванням, з сумом. Складіть діалог, в якому ця фраза буде ключовою. Драматизуйте його з відповідними емоціями.

Проілюструємо третю групу вправ.

Вправа 1: комунікативна, продуктивна. Мета - розвиток продуктивних лексичних вмінь. Інструкція: після прочитання художнього тексту оберіть невеликий сюжет для театралізації, обговоріть його зміст, створіть сценарій, вивчіть всі ролі (ролі розподіляються перед театралізацією), відтворіть свої репліки під час вистави, обговоріть результат.

Вправа 2: комунікативна, продуктивна. Мета - інтегрування сформованих лексичних вмінь в іншу англomовну мовленнєву діяльність. Інструкція: на основі вивченого лексичного матеріалу складіть свій діалог-інтерв'ю. Уявіть, що ви – репортер молодіжного журналу, а ваш гість – популярний український співак С. Вакарчук. Розпитайте його про найцікавіші факти з його біографії; дізнайтеся, чи були в нього непорозуміння з батьками і як він їх вирішував. Драматизуйте діалог в класі, передайте емоції учасників.

Вправа 3. комунікативна, продуктивна. Мета - розвиток інтегративних вмінь. Інструкція: використовуючи вивчений лексичний матеріал, створіть власний сценарій п'єси на тему «Friends' problems»: окресліть проблеми для обговорення, виявіть шляхи їх вирішення, структуруйте подачу матеріалу, вигадайте персонажів, напишіть репліки, розподіліть ролі, драматизуйте.

У третьому розділі «**Експериментальна апробація методики формування англomовної лексичної компетенції в учнів старших класів гімназій у театралізованій діяльності**» прописано методику педагогічного експерименту; визначено критерії, показники і рівні сформованості англomовної лексичної компетенції в учнів старших класів гімназій у театралізованій діяльності; представлено хід та результати дослідно-експериментальної роботи.

Експеримент відбувався протягом 2013-2014 років на базі Одеського навчально-виховного комплексу «Надія» I-III ступенів з поглибленим вивченням іноземних мов, Одеської приватної спеціалізованої школи I-III ступенів «Гармонія» з поглибленим вивченням іноземних мов та

інформаційних технологій, Херсонського академічного ліцею імені О. В. Мішукова при Херсонському державному університеті Херсонської міської ради. В експериментальному навчанні взяли участь 150 учнів 10-11 класів означених шкіл, з яких було утворено експериментальні (ЕГ-1, ЕГ-2) і контрольну (КГ) групи. Учні ЕГ-1 і ЕГ-2 навчалися за експериментальною методикою, у КГ навчання відбувалося за традиційною методикою, що впроваджується у спеціалізованих школах з поглибленим вивченням іноземної мови і представлена у базових підручниках з англійської мови для старших класів означених шкіл, затверджених МОН України (автори О. Карп'юк; А. Несвіт; Л. Калініна, І. Самойлюкевич), відповідно до методичного змісту яких формується англомова лексична компетенція.

За умовами проведення експеримент був природним, вертикально-горизонтальним і відкритим (за П. Гурвичем). Неварійованими умовами експерименту виступили: кількість та поіменний склад груп; експериментатор; тривалість експериментального навчання; теми уроків; місце проведення; завдання передекспериментального та прикінцевого зрізів; критерії оцінювання рівня сформованості англомовної лексичної компетенції учнів.

Варійованими умовами були: два варіанти розробленої методики (основний та варіативний). Згідно з першим варіантом, формування англомовної лексичної компетенції учнів передбачало регулярне використання елементів театралізованої діяльності під час уроків і в позаурочній діяльності. У другому варіанті формування англомовної лексичної компетенції не передбачало їх регулярного використання під час уроків. Театралізована діяльність слугувала засобом налаштування на вивчення лексики на початку теми; засобом релаксації під час вивчення складного матеріалу, засобом закріплення матеріалу наприкінці теми і здебільшого мала місце в позаурочній діяльності.

Експериментальна перевірка моделі формування англомовної лексичної компетенції учнів старших класів гімназій у театралізованій діяльності передбачала реалізацію таких етапів експерименту: пошуково-розвідувального (проведення анкетування вчителів та учнів з метою виявлення їхнього ставлення до необхідності формування англомовної лексичної компетенції засобами театралізованої діяльності та аналіз підручників англійської мови для старших класів щодо наявності в них матеріалів, пов'язаних з театралізованою діяльністю); констатувального (проведення передекспериментального зрізу з метою встановлення рівня сформованості англомовної лексичної компетенції учнів старших класів і підготовка експериментальних матеріалів); формувального (проведення експериментального навчання за лінгводидактичною моделлю формування англомовної лексичної компетенції учнів старших класів гімназій у театралізованій діяльності з використанням розробленої системи вправ з метою перевірки їх дієвості); прикінцевого (проведення прикінцевого зрізу з метою встановлення підсумкового рівня сформованості англомовної лексичної компетенції учнів старших класів).

На констатувальному етапі було визначено наявні рівні сформованості англомовної лексичної компетенції учнів старших класів: високий, достатній, задовільний та низький. Оцінювання рівнів сформованості англомовної

лексичної компетенції учнів старших класів гімназій було проведено за такими критеріями і показниками: когнітивний (вміння адекватно відтворювати ізольовані лексичні одиниці, словосполучення і окремі речення з певної теми та добирати відповідники з рідної мови; обізнаність з лексичною сполучуваністю слів (фразеологічні одиниці, прислів'я, крилаті вирази); обізнаність із способами словоутворення в англійській мові і здатність правильно утворювати нові слова від похідних); смисловий (розуміння прямого та переносного значення слів; наявність рецептивно-репродуктивних лексичних навичок розпізнавання вивчених лексичних одиниць у текстах монологічного і діалогічного характеру та відтворення цих одиниць у поєднанні з раніше засвоєними; обізнаність з нормами стилістично та ситуативно доречного використання лексичних одиниць у мовленні); мовно-комунікативний (вміння застосовувати адекватні лексичні засоби (синоніми, антоніми, фразеологічні одиниці, крилаті вирази з англійських художніх творів, слова з прямим та переносним значенням) у самостійних мовленнєвих актах монологічного і діалогічного характеру; вміння використовувати емоційно-оцінну лексику як засіб увиразнення мовлення).

Для діагностики рівнів сформованості англомовної лексичної компетенції учнів старших класів було розроблено завдання на перевірку знань та вмінь за кожним із означених критеріїв. Результати подано в таблиці.

Таблиця

Порівняльна таблиця рівнів сформованості англомовної лексичної компетенції учнів старших класів у театралізованій діяльності на констатувальному та прикінцевому етапах експерименту (%)

Рівні сформованості англомовної лексичної компетенції	Група					
	ЕГ-1		ЕГ-2		КГ	
	КЕ	ПЕ	КЕ	ПЕ	КЕ	ПЕ
Високий	10	25	7	20	5	8
Достатній	30	55	25	45	26	34
Задовільний	31	20	38	35	30	43
Низький	29	-	30	-	39	15

Примітки: 1. КЕ – констатувальний етап. 2. ПЕ – прикінцевий етап.

Таблиця засвідчує недостатній рівень сформованості англомовної лексичної компетенції учнів старших класів на констатувальному етапі навчання. За результатами прикінцевого етапу експерименту було одержано відчутні позитивні результати в обох експериментальних групах. Так, кількість учнів з високим рівнем сформованості англомовної лексичної компетенції в ЕГ-1 підвищилася на 15 %, в ЕГ-2 – на 13 %; кількість учнів достатнього рівня в ЕГ-1 зросла на 25%, в ЕГ-2 - на 20 %. Знизилися показники кількості учнів на задовільному рівні: в ЕГ-1 на 11 %, в ЕГ-2 на 3 %. На низькому рівні в обох групах не було зафіксовано жодного учня. Отримані дані свідчать про те, що обидві методики є ефективними, проте основна методика із формування

англомовної лексичної компетенції в учнів старших класів гімназій у театралізованій діяльності виявилася більш ефективною, ніж варіативна, оскільки учні регулярно застосовували елементи театралізованої діяльності у процесі навчання, що сприяло кращому запам'ятовуванню матеріалу. Водночас учні ЕГ-2 показали також досить високі результати порівняно з учнями КГ, у яких відбулися позитивні зміни, проте покращення результатів було незначним. Високий рівень сформованості англомовної лексичної компетенції виявлено у 8 % учнів, достатній рівень - у 34 %, задовільний рівень зафіксовано у 43 % респондентів, на низькому рівні залишилося 15 %.

Надійність і вірогідність отриманих результатів дослідження підтверджена методами математичної статистики за критеріями Стьюдента та Фішера. Результати проведеного експериментального навчання засвідчили ефективність розробленої методики формування англомовної лексичної компетенції учнів старших класів гімназій у театралізованій діяльності і підтвердили правомірність висунутої гіпотези дослідження.

У висновках викладено результати дослідження, основні з них такі.

У дисертації досліджено теоретичні засади формування англомовної лексичної компетенції в учнів старших класів у театралізованій діяльності; спроектовано лінгводидактичну модель, розроблено методику і систему вправ із формування англомовної лексичної компетенції в учнів старших класів у театралізованій діяльності, здійснено їх апробацію.

1. Визначено поняття «англомовна лексична компетенція учнів старших класів» з урахуванням її формування у театралізованій діяльності, яке означає: 1) знання програмної, театральної та драматургійної лексики (програмна лексика базується на тематиці, що вивчається; театральна лексика включає театральну термінологію / термінологічні словосполучення / фразеологізми, реалії професійної театральної сфери, поняття, що позначають предмети театального побуту, емоційний настрій публіки; драматургійна лексика являє собою лексику властиву дійовим особам, лексику в ремарках, прологах та епілогах (книжково-літературну, емоційно-зabarвлену), крилаті вирази); 2) навички її вживання в словосполученнях і реченнях загального, театального та драматургійного змісту; 3) вміння її використання в умовно-мовленнєвій та мовленнєвій діяльності в процесі: розігрування загальномовленнєвих та сюжетно-драматургійних ситуацій; театралізації автентичних англомовних п'єс та їх обговорення; драматизації власних міні-вистав на основі наявних життєвих проблем.

На основі теоретичного аналізу наукової психолого-педагогічної літератури уточнено зміст ключового поняття дослідження: «іншомовна театралізована діяльність учнів», яке розуміється, як: колективні, цілеспрямовані, методично грамотно організовані дії іноземною мовою, що відтворюються через слово; реалізуються у творчій імпровізації або розігруванні готової п'єси; активізують резервні можливості учнів, їх пізнавальну активність; підвищують мотивацію до вивчення іноземних мов; сприяють розвитку крос-культурної грамотності, набуттю іншомовних знань,

формуванню мовних навичок і мовленнєвих вмінь і включають елементи драматичної, рольової, сценічної, режисерської ігор і театральних вистав.

2. Аналіз методів навчання іншомовної лексики у педагогічній теорії та практиці дозволив встановити їх практичну значущість і резервні можливості, якими є: впровадження театралізованої діяльності в процес навчання, створення алгоритму використання автентичних драматичних творів як джерела збагачення словникового запасу учнів старших класів; приділення уваги емоційному пред'явленню матеріалу з урахуванням невербальних засобів комунікації для спрощення процесу запам'ятовування; використання прийомів рольової драматизації взаємодії учнів на основі загальномовленнєвих та сюжетно-драматургійних ситуацій, а потім – на основі непередбачено виникаючих життєво-обумовлених обставин.

3. Виявлено психологічні особливості формування англomовної лексичної компетенції в учнів старших класів у театралізованій діяльності. Так, особливостями сприймання лексичного матеріалу в процесі підготовки до театралізованої діяльності були: урахування слухового, зорового, моторно-рухового і мовленнєво-рухового аналізаторів; активізація емоційного сприйняття матеріалу, яка посилюється за рахунок емоційно-забарвлених виразів. Особливостями осмислення іншомовного лексичного матеріалу на цьому етапі були: зіставлення нових лексичних одиниць (ЛО) з вивченими раніше, а також з невербальними діями, що демонструють значення цих слів; аналіз, синтез, узагальнення вивченої лексичної інформації; встановлення асоціативних зв'язків між ключовими словами і поняттями; розуміння правил сполучуваності ЛО; порівняння іншомовних сталих виразів з аналогічними зворотами в рідній мові; розуміння способів утворення ЛО різними шляхами. Запам'ятовування іншомовного лексичного матеріалу проходило під час театралізованої діяльності у зв'язку з необхідністю знання всіх ролей напам'ять з урахуванням взаємозаміни учнів. Це відбувалося у процесі мимовільного та довільного запам'ятовування. Довільне запам'ятовування проходило під час вивчення ролей, а мимовільне – в процесі самої театралізованої діяльності, коли ЛО, що вивчалися, вживалися в готових стійких зворотах, які вивчалися напам'ять. Взаємозв'язок мимовільного та довільного запам'ятовування мав місце під час репетицій. Як у першому, так і у другому випадках психологічні дії сприяли переходу інформації з оперативної у довготривалу пам'ять тих, хто навчається. Застосування на практиці передбачало вільне використання нових ЛО, фразеологізмів, крилатих виразів у нових комунікативних ситуаціях з метою емоційного забарвлення мовлення і розширення мовленнєвих можливостей учнів старших класів для вирішення практично-значущих проблем.

4. Обґрунтовано і розроблено лінгводидактичну модель формування англomовної лексичної компетенції в учнів старших класів гімназій у театралізованій діяльності, що обіймає три етапи: когнітивно-збагачувальний, тренувально-творчий, творчо-імпрровізаторський. Перший етап – когнітивно-збагачувальний – було спрямовано на набуття лексичних знань програмної, театральної, драматургійної лексики; формування навичок розуміння і вживання цих ЛО у словосполученнях/ реченнях; розвиток лінгвістичних умінь оперування

вивченими ЛО у навчальних мікротекстах у межах певної тематики. Другий етап – тренувально-творчий – передбачав розвиток рецептивно-репродуктивних лексичних умінь, які мають прояв при читанні, аудіюванні, говорінні. Третій етап – творчо-імпровізаторський – було присвячено розвитку продуктивних лексичних умінь, які інтегруються в іншомовну мовленнєву діяльність.

На всіх етапах у процес навчання учнів старших класів впроваджувалася розроблена система вправ із формування англомовної лексичної компетенції в учнів старших класів гімназій у театралізованій діяльності, яка складалася з таких груп: 1) мовно-тренувальні з елементами театралізації: презентаційні, впізнавальні, підстановчі, комбінаційні, конструктивні, асоціативні; 2) мовленнєво-тренувальні із частковою театралізацією, які підрозділялися на вправи з формування: рецептивних лексичних вмінь у читанні; рецептивних лексичних вмінь в аудіюванні; репродуктивних лексичних вмінь у говорінні; 3) комунікативно-творчі із повною театралізацією, які підрозділялися на вправи з розвитку: продуктивних лексичних умінь; інтегрованих вмінь.

Для реалізації розробленої системи вправ запропоновано два варіанти методики навчання (основний та варіативний), що відрізнялися наявністю чи відсутністю регулярного впровадження театралізованої діяльності у навчальний процес. Згідно з першим варіантом, формування англомовної лексичної компетенції учнів передбачало регулярне використання елементів театралізованої діяльності під час уроків і в позаурочній діяльності. У другому варіанті не передбачалося їх регулярного використання під час уроків. Театралізована діяльність слугувала засобом: налаштування на вивчення лексики на початку теми; релаксації під час вивчення складного матеріалу; закріплення матеріалу наприкінці теми і здебільшого мала місце в позаурочній діяльності.

5. Ефективність експериментальної методики формування англомовної лексичної компетенції в учнів старших класів гімназій у театралізованій діяльності було визначено за такими критеріями і показниками: когнітивний (вміння адекватно відтворювати ізольовані лексичні одиниці, словосполучення і окремі речення з певної теми та добирати відповідники з рідної мови; обізнаність з лексичною сполучуваністю слів; обізнаність із способами словоутворення в англійській мові і здатність правильно утворювати нові слова від похідних); смисловий (розуміння прямого та переносного значення слів; наявність рецептивно-репродуктивних лексичних навичок розпізнавання вивчених лексичних одиниць у текстах монологічного і діалогічного характеру та відтворення цих одиниць у поєднанні з раніше засвоєними; обізнаність з нормами стилістично та ситуативно доречного використання лексичних одиниць у мовленні); мовно-комунікативний (вміння застосовувати адекватні лексичні засоби у самостійних мовленнєвих актах монологічного і діалогічного характеру; вміння використовувати емоційно-оцінну лексику як засіб вираження мовлення). Було схарактеризовано рівні сформованості англомовної лексичної компетенції в учнів старших класів гімназій у театралізованій діяльності: високий, достатній, задовільний, низький.

Показником результативності навчання стало значне підвищення рівня сформованості англомовної лексичної компетенції в учнів старших класів

гімназій ЕГ порівняно з учнями КГ. Так, в ЕГ-1 (високий рівень – 25 %, достатній – 55 %, задовільний – 20 %) учні набули більш високих результатів порівняно з учнями ЕГ-2 (високий рівень – 20 %, достатній – 45 %, задовільний – 35 %). На низькому рівні в обох групах не було зафіксовано жодного учня. В КГ також відбулися певні позитивні зміни, проте покращення результатів було незначним: кількість учнів високого рівня сформованості англомовної лексичної компетенції зросла на 3 %, достатнього – на 8 %, задовільного – на 13 %. На низькому рівні кількість учнів зменшилася на 24 %.

За результатами проведеного дослідження сформульовано методичні рекомендації з формування англомовної лексичної компетенції в учнів старших класів гімназій у театралізованій діяльності.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів окресленої проблеми. Перспективу подальших наукових розробок вбачаємо в теоретичному дослідженні і практичній адаптації розробленої методики для формування англомовної лексичної компетенції в студентів мовних спеціальностей засобом драматизації.

Основні положення дисертації викладено в таких публікаціях автора:

1. Кумпан М. Б. Театралізована діяльність на уроках іноземної мови у школі / М. Б. Кумпан // Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського : зб. наук. пр. – Одеса, 2011. – № 9-10. – С. 203-209.
2. Кумпан М. Б. Експериментальна модель формування англомовної лексичної компетенції в учнів старших класів гімназій у театралізованій діяльності / М. Б. Кумпан // Наука і Освіта : зб. наук. пр. Випуск 8/СVІХ. – Одеса. 2012. – С. 86-89.
3. Кумпан М. Б. Театралізована діяльність як метод інтенсифікації навчального процесу у ВНЗ / М. Б. Кумпан // Гуманітарний вісник. – Додаток 1 до Вип. 27, Том IV (37) : Тематичний випуск «Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору». – К. : Гнозис, 2012. – С. 230-238.
4. Кумпан М. Б. Місце та роль театралізованої діяльності у процесі навчання англійської мови учнів старших класів гімназій / М. Б. Кумпан // Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К.Д.Ушинського : зб. наук. пр. – Одеса, 2012. – Спецвипуск «Сучасні тенденції у педагогічній освіті і науці України та Ізраїлю : шляхи до інтеграції». – С. 127-132.
5. Кумпан М. Б. Аналіз стану впровадження театралізованої діяльності у процес навчання англійської мови у старших класах гімназій / М. Б. Кумпан // Проблеми сучасної педагогічної освіти. Сер. : Педагогіка і психологія. – Зб. статей: – Ялта : РВВ КГУ, 2013. – Вип. 38. – Ч.1. – С. 90-95.
6. Кумпан М. Б. Система вправ з формування англомовної лексичної компетенції в учнів старших класів гімназій в театралізованій діяльності / М. Б. Кумпан // Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України імені Б. Хмельницького. – Хмельницький, 2013. – [Електронний ресурс]. – Вип. 2. – Режим доступу до журналу : http://archive.nbuv.gov.ua/e-journals/Vnadps/2013_2/13kmbgtd.pdf.

7. Кумпан М. Б. Методы и приемы обучения учеников старших классов лексики английского языка посредством театрализованной деятельности / М. Б. Кумпан // Уральский научный вестник. – Казахстан : Уралнаучкнига. – 2014. – С. 68-73.
8. Кумпан М. Б. Об опыте разработки методики формирования иноязычной лексической компетенции учащихся старших классов гимназий посредством театрализованной деятельности / М. Б. Кумпан // Гуманитарные науки. Вопросы теории и практики. – Тамбов : Грамота, 2014. – № 3 (33) : в 2-х ч. – Ч. 1. – С. 108-110.
9. Кумпан М. Б. Використання театралізованої діяльності як ефективного засобу навчання іноземної мови у старшій школі / М. Б. Кумпан // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету : зб. наук. пр. – Одеса, 2011. – Вип. 3. – С. 86-90.
10. Кумпан М. Б. Театрально-игровая деятельность как неотъемлемый аспект успешного обучения / М. Б. Кумпан // Англійська мова та література: науково-методичний журнал. – Харків : Видавнича група «Основа», 2012. - № 2 (336). – С. 29-39.
11. Кумпан М. Б. Thumbelina (primary school musical show) / М. Б. Кумпан // Англійська мова та література: науково-методичний журнал. – Харків : Видавнича група «Основа», 2012. – № 6 (340). - С. 34-37.
12. Кумпан М. Б. Формування іншомовної лексичної компетенції у контексті інтерактивного навчання : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. [«Вища освіта в сучасному суспільстві: шляхи оновлення та засоби реформування»], (6-7 жовтня 2011 р.). – Одеса, 2011. – С. 81-83.
13. Кумпан М. Б. Зміст навчання лексики англійської мови в учнів старших класів гімназій у театралізованій діяльності : матеріали II всеукр. наук. конф. з міжнародною участю [«Сучасні соціально-гуманітарні дискурси»], (20 жовтня 2012 року). – Дніпропетровськ : ТОВ «Інновація», 2012. – Ч. I. – С. 70-72.
14. Кумпан М. Б. Компетентнісний підхід до формування лексичної компетенції в учнів старших класів : матеріали міжвуз. наук.-практ. конф. [«Комунікативно-когнітивний підхід до викладання філологічних і психолого-педагогічних дисциплін»], (20 квітня 2012 р.). – Ялта; Євпаторія : РВВ КГУ; ЕІСН КГУ, 2012. – С. 112-115.
15. Кумпан М. Б. Театральна діяльність у сфері освіти : матеріали III Открытого международного научного форума [«Современные тенденции в педагогическом образовании и науке Украины и Израиля : путь к интеграции»]. – Ариэль (Израиль) : Университетский центр Ариэль в Самарии, 2012. – С. 57.
16. Кумпан М. Б. Перевірка ефективності методики формування англійської лексичної компетенції учнів старших класів гімназій у театралізованій діяльності : матеріали міжнар. науково-практ. конф. [«Актуальні питання педагогіки та психології: наукові дискусії»], (8-9 листопада 2013 р.). – Львів : ГО «Львівська педагогічна спільнота», 2013. – С. 93-96.
17. Кумпан М. Б. Прийоми роботи з формування англійської лексичної компетенції учнів старших класів гімназій : матеріали II всеукр. наук.-практ.

конф. [«Комунікативно-когнітивний підхід до викладання філологічних та психолого-педагогічних дисциплін»], (19-20 квітня 2013 р.). – Ялта; Євпаторія : РВВ КГУ; ЕІСН КГУ, 2013. – С. 64-66.

18. Кумпан М. Б. Формирования англоязычной лексической компетенции учеников старших классов с помощью театрализованной деятельности: материалы IV междунар. науч. практ. конф. [«Мир языков: ракурс и перспектива»], (22 апреля 2013 г.) / редкол.: Н. Н. Нижнева (отв. редактор) [и др.]. – Минск : БГУ, 2013. – С. 465-468. – [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://elib.bsu.by/handle/123456789/46055>. – № 002315072013. Деп. В БГУ 15.07.2013.

19. Кумпан М. Б. Формування англомовної лексичної компетенції учнів старших класів гімназій в театралізованій діяльності : матеріали третьої всеукр. наук. конф. з міжнародною участю [«Досягнення соціально-гуманітарних наук в сучасній Україні»], (26 квітня 2013 р.). – Сімферополь, 2013. – С. 59-62.

20. Кумпан М. Б. Методические рекомендации по формированию англоязычной лексической компетенции учеников старших классов гимназий : материалы междунар. заочной on-line конф. [«Актуальные проблемы фундаментализации образования»]. – Чебоксары. 2014. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://interactive-plus.ru/e-articles/conf-9/conf-9-1577.pdf>.

21. Кумпан М. Б. Театралізована діяльність як засіб навчання лексики англійської мови : [навчальний посібник для учнів старших класів гімназій] / С. В. Боднар, М. Б. Кумпан. – Одеса : ПНПУ, 2014. – 124 с.

АНОТАЦІЯ

Кумпан М. Б. Формування англомовної лексичної компетенції в учнів старших класів гімназій у театралізованій діяльності. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.02 – теорія та методика навчання (германські мови). – Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», МОН України. – Одеса, 2015.

Дисертацію присвячено дослідженню проблеми формування англомовної лексичної компетенції в учнів старших класів гімназій у театралізованій діяльності. У дослідженні визначено поняття «англомовна лексична компетенція учнів старших класів гімназій» з урахуванням її формування у театралізованій діяльності; проаналізовано методи навчання іншомовної лексики в педагогічній теорії та практиці, виявлено їх практичну значущість і резервні можливості; виявлено психологічні особливості формування англомовної лексичної компетенції в учнів старших класів у театралізованій діяльності; спроектовано лінгводидактичну модель формування англомовної лексичної компетенції в учнів старших класів гімназій у театралізованій діяльності; розроблено відповідну систему вправ. Визначено критерії та показники оцінювання рівнів сформованості англомовної лексичної

компетенції в учнів старших класів гімназій у театралізованій діяльності й експериментально апробовано ефективність запропонованої методики.

Ключові слова: англomовна лексична компетенція, театралізована діяльність, лінгводидактична модель, система вправ, методика формування англomовної лексичної компетенції в учнів старших класів гімназій у театралізованій діяльності.

АННОТАЦІЯ

Кумпан М. Б. Формирование англоязычной лексической компетенции учеников старших классов гимназий с помощью театрализованной деятельности. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание учёной степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.02 – теория и методика обучения (германские языки). – Государственное учреждение «Южноукраинский национальный педагогический университет имени К. Д. Ушинского», МОН Украины.– Одесса, 2015.

Диссертационное исследование посвящено проблеме формирования англоязычной лексической компетенции учеников старших классов гимназий с помощью театрализованной деятельности. На основе анализа научной литературы определены теоретические предпосылки формирования англоязычной лексической компетенции; дано определение феномена «англоязычная лексическая компетенция учеников старших классов» с учётом его формирования с помощью театрализованной деятельности, который мы понимаем как: 1) знание программной, театральной и драматургической лексики (программная лексика базируется на изучаемой тематике; театральная лексика включает театральную терминологию / терминологические словосочетания / фразеологизмы, реалии профессиональной театральной сферы, понятия, обозначающие предметы театрального быта, эмоциональный настрой публики; драматургическая лексика представляет собой лексику, присущую действующим лицам, фразы в ремарках, прологах и эпилогах (книжно-литературные, эмоционально-окрашенные), крылатые выражения); 2) навыки ее применения в словосочетаниях и предложениях общего, театрального и драматургического содержания; 3) умения ее использования в условно-речевой и речевой деятельности в процессе: разыгрывания общеречевых и сюжетно-драматургических ситуаций; театрализации аутентичных англоязычных пьес и их обсуждения; драматизации собственных мини-спектаклей на основе реально существующих жизненных проблем.

В диссертации проанализированы методы обучения иноязычной лексики в педагогической теории и практике, выявлена их практическая значимость и резервные возможности. Определены психологические особенности формирования англоязычной лексической компетенции учеников старших классов с учётом театрализованной деятельности.

Спроектирована лингводидактическая модель формирования англоязычной лексической компетенции учеников старших классов с помощью театрализованной деятельности, которая включала три этапа обучения: когнитивно-обогащающий, тренировочно-творческий, творчески

импровизаторский. Разработана система упражнений для формирования англоязычной лексической компетенции учеников старших классов с помощью театрализованной деятельности, которая состояла из таких групп: 1) языково-тренировочные с элементами театрализованной деятельности; 2) рече-тренировочные с частичной театрализацией; 3) коммуникативно-творческие с полной театрализацией.

В исследовании определены критерии (когнитивный, смысловой, коммуникативный) и показатели оценивания уровней сформированности англоязычной лексической компетенции учеников старших классов с помощью театрализованной деятельности. Эффективность разработанной экспериментальной методики формирования англоязычной лексической компетенции учеников старших классов с помощью театрализованной деятельности была проверена и подтверждена в ходе экспериментального обучения.

Ключевые слова: англоязычная лексическая компетенция, театрализованная деятельность, лингводидактическая модель, система упражнений, методика формирования англоязычной лексической компетенции учеников старших классов гимназий с помощью театрализованной деятельности.

RESUME

Kumpan M. B. Developing English Language Lexical Competence in Senior Pupils of Gymnasia by Using Drama Activity. – As a Manuscript.

Thesis for a Candidate Degree (PhD) in Pedagogical Sciences. Specialty 13.00.02 – Theory and Methods of Teaching (Germanic Languages). – State Establishment "K. D. Ushynskiy South Ukrainian National Pedagogical University", Ministry of Education and Science of Ukraine. – Odessa, 2015.

The thesis deals with the issue of developing English lexical competence in senior pupils of gymnasia by using drama activity. The concept "English lexical competence of senior pupils" which is formed on the basis of drama activity has been defined; the methods of teaching foreign language vocabulary in pedagogical theory and practice have been analyzed, their practical importance and spare capacities have been determined; the psychological peculiarities of developing English lexical competence in senior pupils by using drama activity have been determined. The linguodidactic model of developing English lexical competence in senior pupils of gymnasia by using drama activity has been elaborated; the corresponding system of exercises has been modelled. The criteria, evaluative indicators and levels of developing English lexical competence in senior pupils of gymnasia by using drama activity have been defined. The effectiveness of the suggested methodology has been verified and confirmed in the course of experimental teaching.

Key words: English lexical competence, drama activity, linguodidactic model, system of exercises, methodology of developing English lexical competence in senior pupils of gymnasia by using drama activity.

Підписано до друку 28.05.2015.
Обсяг 0,9 друк. арк. Формат 60x88/16 Зам. № 2914/15
Наклад 100 прим.

Надруковано у ФОП Бондаренко М.О.
м. Одеса, вул. В.Арнаутська, 60
т. +38 0482 35 79 76
info@aprel.od.ua

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до державного реєстру видавців ДК № 4684 від 13.02.2014 р.